

הקמת המשכן

ויהי בחדש הראשון בשנה השנית באחד לחדש הוקם המשכן: ויקם משה את המשכן ויתן את אדניו וישם את קרשיו ויתן את בריחיו ויקם את עמודיו: ויפרש את האהל על המשכן וישם את מכסה האהל עליו מלמעלה כאשר צוה ה' את משה: ס (שמות מ יז-ט).¹

ויהי ביום פלות משה להקים את המשכן וימשח אתו ויקדש אתו ואת כל פליו ואת המזבח ואת כל פליו וימשחם ויקדש אתם: (במדבר ז א).²

והקמת את המשכן כמשפטו אשר הראית בהר: (שמות כו ל).³

מסכת שבת דף פז עמוד ב – יום שנטל עשר עטרות

אמר ליה רב חביבי מחוזנאה לרב אשי: תא שמע: "ויהי בחדש הראשון בשנה השנית באחד לחדש הוקם המשכן". תנא: אותו יום נטל עשר עטרות; ראשון למעשה בראשית, ראשון לנשיאים, ראשון לכהונה, ראשון לעבודה, ראשון לירידת האש, ראשון לאכילת קדשים, ראשון לשכון שכינה, ראשון לברך את ישראל, ראשון לאיסור הבמות, ראשון לחדשים.⁴

בראשית רבה ג ט פרשת בראשית – היום האחד ממעשה הבריאה

אמר ר' שמואל בר אמי: מתחילת ברייתו של עולם נתארה הקב"ה לעשות שותפות בתחתונים. מה נפשך: אם לענין החשבון, לא היה צריך למימר אלא: אחד, שנים, שלושה; או: ראשון, שני ושלישי. שמא אחד, שני, שלישי? אתמהא!⁵ אימתי פרע להם הקב"ה? להלן בהקמת המשכן, שנאמר: "ויהי המקריב ביום הראשון את קרבנו" (במדבר ז יב) - ראשון לברייתו של עולם. אמר הקב"ה: כאילו באותו יום בראתי את עולמי.⁶

¹ לאחר התיאור המפורט של מעשה המשכן לאורך ארבע פרשות ויותר, מגיע רגע הסיום והסיכום – הקמת המשכן. שלוש פעמים נזכר הפועל להקים (ק"מ) בפסוקים אלה. הקמה זו לא הייתה מלאכה פשוטה ולא ביום אחד נעשתה, כפי שנראה. מועד השלמת הקמת המשכן מפורש בתורה: בחודש הראשון באחד לחודש, בשנה השנייה ליציאת מצרים. עפ"י החשבון שעושים חז"ל, נמשכה הקמת המשכן כל שבעת ימי המילואים, מכ"ג באדר (שהיה של כ"ט ימים) ועד ראש חודש ניסן הוא "היום השמיני". (ימי המילואים מתוארים כבר בפרשת תצווה וחוזר העניין בפרשות צו ושמיני בספר ויקרא). זכתה פרשת פקודי, בדומה לפרשות מעטות אחרות בתורה, שקריאתה נופלת "במועדה ההיסטורית", בימים החותמים את חודש אדר, הימים המתוארים בפרשה. (אילו עוד פרשות נופלות בתאריך שלהן בלוח השנה? נציין את פרשת נח ופרשת שלח לך ושואבי המים ימצאו את השאר).

² מעמד הקמת המשכן וחונכותו מתוארים גם בספר במדבר פרקים זח וזכו שם לכתרת "חונכות המשכן", "זאת חונכות", ונקראים בסדר התפילה בימי תחילת חודש ניסן; ונקשרו מאוחר יותר גם לחג החנוכה ההיסטורי. הדגש שם הוא על האירועים מראש חודש ניסן ואילך – קרבנות הנשיאים, ואילו פרשתנו, כאמור, מתמקדת בימי ההקמה שהם גם ימי המילואים, הימים הסוגרים את חודש אדר ונחתמים ב"יום השמיני" הוא אחד בניסן. אך שימו לב לתרומה החשובה של ספר במדבר במילה "כלות" שמרמזת על תהליך וכלשון ירושלמי יומא פרק א הלכה א: "ויהי ביום כלות משה להקים את המשכן - ביום שכלו הקמותיו".

³ נחזור אחורה לפרשת תרומה, כבר שם, בהקשר למשכן עצמו העשוי **מקרשי עצי שטים**, מופיעה פעולת ההקמה. שם כהוראה כללית של בנייה והקמת המשכן בכללותו, ואילו בפרשתנו כפעולת ההקמה הפיסית עצמה המביאה את כל אשר נעשה עד כאן למבנה עומד וקיים, שניתן גם לפירוק והקמה בכל עת ומקום. 'הקמה' מזה ו'הקמה' מזה מקיפות את מלאכת המשכן הפרטנית משני עבריה. ראו אגב גם את הפועל לחבר בהקשר עם הקמת המשכן כבר בפרשת תרומה: "וְחִבְרַת אֶת הָאֵהָל וְהָיָה אֶחָד" (שמות כו יא). הקמה זו צריכה להיות "כמשפטו", כפי שראית או הוֹרָאתָ בהר. בכך מתחבר הוראה זו להוראה: "וראה ועשה כתבניתם" וכבר עמדנו במקצת על חיבור שתי הנחיות אלה, "כמשפטו" ו"כתבניתם", בדברינו **וראה ועשה בתבניתם** בפרשת תרומה.

⁴ אותו היום בו הוקם המשכן, הוא אחד בניסן, הוא גם "היום השמיני" לו מוקדשת פרשת שמיני בספר ויקרא, הוא גם "היום הראשון" בו הקריב נחשון בן עמינדב ראשון לקרבנות הנשיאים אשר הושלמו ב'ב' בניסן. ראו מדרש ספרי במדבר פרשת נשא פסקא מד שעושה סדר באירועי סוף חודש אדר תחילת חודש ניסן, בסוף השנה הראשונה תחילת השנה השנייה, לצאת בני ישראל ממצרים: "נמצינו למדים שבועשים ושלשה באדר התחילו אהרן ובניו המשכן וכל הכלים לימשח. בראש חודש הוקם המשכן, בשני נשרפה פרה, בשלישי הזה ממנו ... בו ביום שרת שכינה בבית ... בו ביום הקריבו נשיאים את קרבנם, שנאמר: ויהי המקריב ביום הראשון וכו'". גם הלכות ודינים רבים נצטוו בו ביום (כמחצית ספר ויקרא), ראו גמרא גיטין ס ע"א: "אמר רבי לוי: שמונה פרשיות נאמרו ביום שהוקם בו המשכן, אלו הן: פרשת כהנים, ופרשת לויים, ופרשת טמאים, ופרשת שילוח טמאים, ופרשת אחרי מות". ובמדרש ספרי זוטא פרק ז פסוק יא: "חמישה עשר פעם נדבר עם משה ביום אחד. ואיזה זה יום הוקם המשכן. ואלו הן: אדם כי יקריב מכם קרבן, צו את אהרן, קח לך עגל, יין ושכר אל תשת, איש איש מבית ישראל אשר ישחט, כמעשה ארץ מצרים, קדושים תהיו, אמור אל הכהנים, וישלחו מן המחנה, כה תברכו, קח מאתם, נשיא אחד ליום, בהעלותך, קח את הלויים, ויקחו אליך פרה אדומה". וכבר הקדשנו דף מיוחד למכלול האירועים שאירעו **באחד בניסן** בפרשת החודש. ראו גם דברינו **היום השמיני – במקרא** וכן **היום השמיני במדרש ספרא** בפרשת שמיני. והפעם נתמקד בפעולת הקמת המשכן.

⁵ "ממה נפשך" – תחליט איך אתה מונה את ימי הבריאה בספר בראשית: ראשון, שני, שלישי וכו', או: אחד, שנים, שלושה וכו'. למה: אחד, שני, שלישי וכו'? וכבר נאמרו דרשות ופירושים רבים על "יום אחד" שבבריאת העולם, אך דרשן זה מבקש להגיע אל היום האחד והמיוחד הוא יום הקמת המשכן.

⁶ והמדרש ממשיך שם בדרשה שכבר ראינו בגמרא שבת לעיל (שלקוחה ממדרש ספרא פרשת שמיני): "תני: עשר עטרות נטל אותו היום, ראשון למעשה בראשית, ראשון למלכים ראשון לנשיאים, ראשון לכהונה וכו'". סוף דבר, בהקמת המשכן הושלמה מלאכת

תלמוד ירושלמי מסכת יומא פרק א הלכה א – יום שכלו הקמותיו

על דעתיה דר' יוחנן היה שם שבע עמידות וששה פירוקין.⁷ על דעתיה דר' חייה בר יוסף היה שם ארבע עשרה עמידות ושלוש עשרה פירוקין.⁸ תני: כל שבעת ימי המילואים היה משה מושח את המשכן ומעמידו ומפרקו וסודר עליו את העבודות וביום השמיני העמידו ולא פירקו. ר' יוסה בי ר' יודה אמר: אף ביום השמיני העמידו ומשחו ופירקו... א"ר זעירה: "ויהי ביום כלות משה להקים את המשכן" [במדבר ז א] - ביום שכלו הקמותיו.⁹

שמות רבה נב ב, ד פרשת פקודי – משה הקים את המשכן

"ויביאו את המשכן אל משה" (שמות לט לג). זהו שכתוב: "תִּתְּלַמְּנָה שְׁפָתַי שֶׁקָר הַדְּבָרוֹת עַל צְדִיק עֲתָק בְּגִאָוָה וְבוֹז" (תהלים לא יט) ... מדבר במשה. בשעה שאמר לו הקב"ה למשה לעשות לו משכן, מיד אמר משה לישראל: "ויקחו לי תרומה". היה משה עסוק במשכן והיו ליצני ישראל אומרים: אפשר שהשכינה שורה על ידי בן עמרם? א"ר יוחנן: ו' חדשים היה עוסק במשכן: ג' חדשים עשאוהו וג' חדשים קפלוהו.¹⁰ אעפ"כ היו מליצין אחריו ואומרים: הרי נעשה!¹¹ לא היה משה אומר שישירה שכינתו אצלנו? והקב"ה נתכוון להעמיד המשכן בחודש שנולד בו יצחק אבינו.¹² לא עשה,¹³ אלא כשהגיע אותו החודש, אמר הקב"ה למשה: "ביום החודש הראשון תקים את המשכן". אותה שעה אמרה רוח הקודש: "תאלמנה שפתי שקר" - אותם שמליצים אחר משה. לא עשה, אלא כיון שאמר האלהים למשה שיקים את המשכן התחילו טוענין אותו ובאין כל אחד ואחד ממלאכתו, שנאמר: "ויביאו את המשכן אל משה".¹⁴

כמה חכמים היו שם ובאו להם אצל משה ולא היו יכולין להקימו! אלא אמר שלמה: "רבות בנות עשו חיל ואת עליית על כולנה" (משלי לא כט),¹⁵ שנאמר: "ויעשו כל חכם לב בעושי המלאכה את המשכן: (שמות לו ח); ומשה

הבריאה. היום השמיני חוזר ליום הראשון לבריאה (שמונה = אחד מודלוס שבע, במתמטיקה), הוא היום האחד – א' בניסן. ומכאן אגב, חיזוק לשיטת ר' יהושע שבאחד בניסן נברא העולם, ראו דברינו [היום הרת עולם](#) בראש השנה. ולא נותר לנו אלא לתמוה מה קרה לעולם מרגע שנגזז המשכן וחרבו בית ראשון ובית שני. אך לא נלקק את שמחת הקמת המשכן ונמשיך לדרוש בה.

⁷ לפי שבכל יום משבעת ימי המילואים העמידו את המשכן על מנת שאהרון ובניו ישבו בו כל היום. וביום הראשון ישבו גם בלילה ולכן לא היה פירוק ביום הראשון וסה"כ שישה פירוקים.

⁸ אבל לפי שיטת ר' חייה בר יוסף ישבו אהרון ובניו רק שעה ביום ושעה בלילה ולפני ואחרי כל ישיבה: הקמה ופירוק, חוץ מישיבת הלילה של הלילה הראשון.

⁹ כל זה בסוגיה שדנה בקשר בין עבודות המקדש בלילה והעבודות ביום ("צִרְיָה שְׁיִמְסוֹר יוֹם לְלֵילָה וְלֵילָה לְיוֹם"), שמביאה הוכחה משבעת ימי המילואים. הרוצה להעמיק במספר העבודות המשכן ופירוקו, שבהמשך הסוגיה עולה לשיטה אחת לעשרים ואחת עמידות ועשרים פירוקין, יעיין שם ובמפרשים. העמדות אלה גם קשורות למשיחת המשכן בשמן המשחה (שם), בלשון ספרי זוטא פרק ז: "המשכן נתקדש בעמידה ובפירוק ובשמן המשחה ... כיצד? כל שבעת ימי המילואים היה משה מושח את המשכן, היה מושחו ומעמידו ומפרקו ובשמיני היה מושחו ומעמידו ולא מפרקו. ר' שמעון אומר: אף בשמיני היה מושחו ומעמידו ומפרקו. - כשהיה משה מושח את המשכן היה מושחו מבחוץ ונכנס כשהיה משה מפרקו היה מפרקו מבפנים ויוצא". וכך גם במדרש ספרי במדבר פרשת נשא פסקא מד ועוד. אך אותנו מעניין מה פשר העמדות ופירוקים אלה? מה פשר חינוך אהרון ובניו במשך שבעה ימים בהם נמשחו הכלים, הוקם המשכן, נמשח המשכן, ישבו אהרון ובניו שעה או יום שלם, אח"כ פורק המשכן, אח"כ בדומה שעה או לילה שלם ושוב פורק ושוב הוקדם למחרת. מה פשר עניין זה? תרגול לנדודי המשכן במדבר? המחשה של זמניות הקדושה בזמן ובמקום? רמז לימים בהם לא יהיו משכן ובתי מקדש? אימתי יִקְלוּ ההקמות (והפירוקים), אם אי פעם?

¹⁰ מיום הכיפורים בחודש תשרי בו ירד משה עם הלוחות השניים וציווה על המשכן, קצת פחות משישה חודשים. ועכ"פ, שלושה חודשים משה מקפל ופורס את המשכן, עוד לפני ההעמדה והפירוק שראינו לעיל. שוב, מה בא זה ללמדנו? אורך רוח? בלשון גלגל.

¹¹ ראו מדרש תנחומא פרשת פקודי סימן יא: "לכמה חדשים נגמרה מלאכת המשכן? רבי שמואל בר נחמן אמר: בשלושה חדשים נגמרה מלאכת המשכן: תשרי, מרחשון כסליו ... למה לא עמד מיד? אלא מפני שחשב הקב"ה לערב שמחת המשכן בשמחת היום שנולד בו יצחק אבינו, לפי שבאחד בניסן נולד יצחק. אמר הקב"ה: הריני מערב שמחתכם שמחה בשמחה". מערבים שמחה בשמחה! ראו שוב דברינו [אחד בניסן](#) בפרשת החודש. וזה עוד שבח ליצחק על פני אברהם ויעקב, ראו דברינו [יצחק אבינו](#).

¹² לא התעכב, לא עשה דבר אחר, עשה מיד, כשהגיע החודש בו נולד יצחק ולפי החשבון לעיל, שבעה ימים קודם, בכ"ג באדר. וכן הוא בסימן ג הסמוך שם בדרשה על הפסוק: "ותשחק ליום אחרון" (משלי לא כה): "... ותשחק ליום אחרון - אלו ליצני ישראל שמליצין אחריו ואומרים אלו לאלו: אפשר שהשכינה שורה על ידיו של בן עמרם? לא עשה, אלא כיון שאמר לו האלהים להקים את המשכן התחיל שוחק עליהם, שנאמר: ותשחק ליום אחרון. אמר להם: בואו שנקים את המשכן, התחילו טוענין ובאין אצלו, שנאמר וביאו את המשכן". איבה זו שבין משה לחלק מבני ישראל ששורשיה בחטא העגל ואולי הרבה לפני כן, מגיעה עד רגע הקמת המשכן וצריכה עיון. מדוע חשוב לדרשן להדגיש איבה זו? האם בהקמה עצמה נעלמה? האם בסוף נתנו יד ליצני בני ישראל בהקמת המשכן והתפייסו עם משה? האם הענן שנפרס על המשכן עם הקמתו כמתואר בסוף הספר היה גם ענן של סוכת שלום ופיוס בין הרועה לצאנו?

¹³ הדרשן ממשיך לדרוש שם את פסוקי אשת חיל על משה רבנו. ראו דברינו [אשת חיל מי ימצא](#) במגילת רות על כל נשות החיל של עם ישראל לדורותיו. ראו גם [שרה – אשת חיל](#) בפרשת חיי שרה. וכאן, דווקא על גבר הוא משה שפרש מאשתו.

היה מעולה מכולם, שנאמר: "ואת עלית על כולנה".¹⁶ למה? שעשו את המשכן ולא היו יודעין לישבו.¹⁷ מה עשו? נטלו כל אחד ואחד מלאכתו ובאו להם אצל משה. כל אחד ואחד היה אומר: הרי קרסי זהב! הרי קרשים! הרי בריחים! כיון שראה משה אותם, מיד שרתה עליו רוח הקודש והקימו.¹⁸

שם (המשך הדרשה בסימן ד) – המשכן עמד מעצמו

ולא תאמר 'משה העמידו', אלא המשכן נעשו בו נסים ועמד מעצמו, שנאמר: "ויהי בחודש הראשון ... הוקם המשכן: ויקם משה את המשכן וכו'".¹⁹ ואם תמה אתה על זה, הרי שלמה כשבנה בית המקדש, הוא נבנה מעצמו. אמר רב הונא בשם רבי אסי: הכל סייעו את שלמה כשבנה את בית האלהים: הבריות והרוחות.²⁰ מניין? שכתוב: "והבית בהיבנותו אבן שלמה מסע נבנה ומקבות והגרזן כל כלי ברזל לא נשמע בבית בהיבנותו" (מלכים א ו ז) - מעצמו היה נבנה.²¹ לפיכך: במעשה נסים נבנה. וכן כשהוקם המשכן במעשה נסים עמד, הוי: "ויבאו את המשכן אל משה".²²

מסכת מנחות צט ע"א – מעלים בקודש ואין מורידים

... שמעלין בקודש ולא מורידין ... ומנא לן דאין מורידין? אמר רבי, דאמר קרא: "ויקם משה את המשכן ויתן את אדניו וישם את קרשיו ויתן את בריחיו ויקם את עמודיו". (שמות מ יח).²³

במדבר רבה יב ט-י פרשת נשא – המשכן על שמו של משה²⁴

א"ר חייא בר יוסף: כל שבעת ימי המילואים היה משה מעמיד המשכן ומפרקו בכל יום ב' פעמים. ואם תאמר שהיה אחד משבטו של לוי נותן לו יד? – לאו! אלא אמרו חכמים: הוא בעצמו היה קובעו ומפרקו ולא סייעו אחד מישראל, שנאמר: "ויהי ביום כלות משה להקים את המשכן" (במדבר ז א). לכך נקרא על שמו, שאינו אומר: "ביום הקים" אלא: "ביום כלות" - יום שכלו הקמותיו, וזכר שמו שם. לכך נאמר: "ביום כלות משה".²⁵

¹⁶ כאן העימות הוא לא עם ליצני הדור ולא עניין של גלגול, אלא הבחנה והשלמה בין עושי המלאכה חכמי הלב הדעת והחכמה לעשות בפרטי המלאכות ובין היכולת לכלות את המלאכה, להכיל ולכלול את הכל בפעולת ההקמה והעמדת המשכן על מכונו.

¹⁷ להושיבו. "מכון לשבתך".

¹⁸ זה בנין אב לכל המדרשים שמשה אישית ובעצמו הקים את המשכן. זה חלקו של משה במעשה המשכן, מלבד הציווי והפיקוח וכו'. וזו אולי גם תשובה לעימות כביכול עם בצלאל שבפרטים מסוימים הטיב לראות משה. ראו דברינו [בצלאל – בצל אל](#) בפרשת ויקהל. המכלול, גמר המלאכה, היכולת להקים בנין עומד, הם של משה, כפי שנראה עוד להלן במדרש במדבר רבה שמתעכב על הפעל לכלות (כל"ה) בהקשר עם הקמת המשכן. ועכ"פ, נראה שכאן יש גם מתן קרדיט לחכמים ולאומנים שבנו את כל המשכן כשהוא אומר: "כיון שראה משה אותם, מיד שרתה עליו רוח הקודש והקימו" – הם שגרמו לו לרוח הקודש!

¹⁹ שני פסוקים נפרדים הם, אבל הדרשן בשלו: "ויקם משה" בא אחרי "הוקם המשכן".

²⁰ וגם אומנים גויים, ראו מלכים א ה לב והפרשנים שם.

²¹ פעמיים "בהיבנותו" בפסוק. ראו הרחבת עניין זה במדרש במדבר רבה יד ג: "אמר ברכיה: כתיב: והבית בהיבנותו. אשר הם בונים אין כתיב, אלא: בהיבנותו - מאליו היה נבנה. אבן שלמה מסע נבנה - מלמד שהיתה האבן מסעת את עצמה ועולה וניתנה על גבי הדימוס". ושם גם: "בנין בנוי בניתי. ר' יהודה בשם ר' יוסף אמר: הכל מסייעין למלך, כל שכן הכל מסייעים למלך מלכי המלכים הקב"ה, אפילו רוחות, אפילו שדים, ואפילו מלאכים". כביכול, גם הקב"ה צריך סיוע, לא רק משה ושלמה.

²² מדרש זה מבקש למעט בחלקו של משה ולבסס את הקמת המשכן על מעשה ניסים שבא לידי ביטוי גם בידי האומנים שעשו במלאכה אשר מביאים את המשכן עשוי ומוגמר אל משה. מדוע? למה מבקש דרשן זה לסתור את הדרשה הקודמת על חלקו המרכזי של משה בהקמת המשכן? האם הוא מבחין בין הקמה ובין העמדה? אפשר שהעניין חוזר לעצם הרעיון של צמצום השכינה והורדתה לארץ, רעיון שמשה עצמו נרתע ממנו. ראו דברינו בנושא זה [האמנם ישב אלהים את האדם](#) (פסוק שלקוח מתפילת שלמה בחנוכת מקדש ראשון) בפרשת תרומה. ראו שם בפרט מדרש פסיקתא דרב כהנא שמשה "נבהל ונרתע לאחוריו בשעה שאמר לו: ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם ... אמר משה לפני הקב"ה: ריבונו של עולם! הנה השמים ושמי השמים לא יכלכלוך ואתה אמרת ועשו לי מקדש?!" אולי כאן נסגר המעגל. מי שפחד מהרעיון של הורדת שכינה מהשמים צריך סיוע משמים. ואולי יש ללכת עוד צעד. אדם שחושב שיש ביכולתו להקים מקדש לקב"ה מעשה ידי אדם, עשוי לטעות הן בכוחו של בן אנוש לבנות היכל לגבורה והן בקידוש ההיכל עצמו כמגן ומפלט מכל חטא ובכל מצב. אבל אם כך, האם בניית המשכן / מקדש במעשה של ניסים היא הפתרון? נשמח לשמוע לקח מפי שואבי המים.

²³ ראו המשך הפסוקים שם: "ויפרוש את האוהל ... וישם את מכסה האוהל ... וייקח ויתן את העדות ... ויבא את הארון ... וישם את פרוכת המסך וכו'". שהכל עשה משה בעצמו ומשעה שהחל בהקמת המשכן לא 'הוריד' את העבודה לפחותים ממנו. ראו רש"י ושטיינזלץ בגמרא שם. ומנין שמעלים בקודש? ממחנות מאתיים וחמישים הנועדים בעדת קרח שעשו מהם ציפוי למזבח: "בתחילה תשמישי מזבח ועכשיו גופו של מזבח", ראו שם. ויש עוד מקורות לכלל: "מעלין בקודש ואין מורידין".

²⁴ הקמת המשכן נזכרת כאמור גם בספר במדבר פרשת נשא ורבו על כך הדרשות במדרש במדבר רבה פרשה יב. אנו נביא רק מדרש אחד. ראוי הנושא לחזור ולהידרש בפרשת נשא, כולל הקשר עם ברכת כהנים שכתובה בסמוך ולפני כן שניתנת כמין קמיע להצלחת בניית המשכן. ראו תנחומא נשא סימן יז, מובא בסוף דברינו [כה תברכו את בני ישראל – ואני אברכם](#) בפרשת נשא.

²⁵ כתוב בפרשתנו "ויקם משה את המשכן", כך שאי אפשר לומר שלא נזכר הפועל להקים בסיום מלאכת המשכן, אבל הדרשן מדגיש את המילה "יום" שכתוב בספר במדבר (פרשת נשא) ולא כתוב בספר שמות (פרשת פקודי). היה יום מסוים שבו כלו כל ההקמות הקודמות מה שמחזק את דרשת הירושלמי שהיו הרבה הקמות ופירוקים. אבל מלאכת ההשלמה והכילוי, הייתה אחת, ביום ההוא המיוחד, הוא ראש חודש ניסן, הוא היום השמיני. דרשה זו גם מתקשרת שוב לכילוי מלאכת הבריאה ביום השביעי לאחר העשייה

דבר אחר: "ביום כלות משה", זהו שכתוב: "כִּי יֵשׁ אָדָם שֶׁעָמְלוֹ בְּחֻמָּה וּבְדַעַת וּבְכַשְׁרוֹן וּלְאָדָם שֶׁלֹּא עָמַל בּוֹ יִתְּנֵנוּ חֶלְקוֹ גַּם זֶה הֶבֶל וְרֵעָה רַבָּה" (קהלת ב כא). "כי יש אדם שעמלו בחכמה ובדעת ובכשרון" - זה בצלאל שעשה המשכן בחכמה ובדעת, כמה שכתוב: "ואמלא אותו רוח אלהים בחכמה ובתבונה ובדעת" (שמות לא ג). "ולאדם שלא עמל בו יתנו חלקו" - זה משה שלא עמל במשכן ונקרא על שמו. זהו שכתוב: "ביום כלות משה להקים את המשכן". וכיוצא בו שלמה ודוד.²⁶

מדרש תנחומא פרשת פקודי סימן יא – דרשה מסכמת²⁷

כיון שגמרו מלאכת המשכן היו יושבין ומצפין אימתי תבוא שכינה ותשרה בו? והיו מצטערין הכל מפני שלא שרתה שכינה עליו. מה עשו? הלכו להם אצל חכמי לב אמרו להן: ומה אתם יושבין? העמידו אתם את המשכן ותשרה שכינה בינותינו. היו מבקשין להעמידו ולא היו יודעין ולא יכולין להעמידו. וכשהן חושבין להעמידו, הוא נופל. מיד הלכו להם אצל בצלאל ואהליאב, אמרו להם: בואו אתם והעמידו המשכן שאתם עשיתם אותו, שמא על ידכם ראוי לעמוד. מיד התחילו להעמידו ולא יכלו. התחילו מסיחין ומרננין ואומרים: ראו מה עשה לנו בן עמרם שהוציא את ממונינו במשכן הזה והכניס אותנו לכל הטורח הזה ואמר לנו כי הקב"ה יורד מן העליונים ושורה בתוך יריעות עזים²⁸... ולמה לא היו יכולין להעמידו? אלא שהיה משה מיצר על שלא נשתתף הוא עמהן במלאכת המשכן. כיצד? הנדבה נתנה על ידי ישראל והמלאכה נעשית ע"י בצלאל ואהליאב וחכמי לב... נכנסו כל ישראל אצל משה, אמרו: משה רבינו, כל מה שאמרת לנו עשינו וכל מה שצויתנו ליתן ולהוציא נתנו הכל, והרי כל המלאכה לפניך, שמא חסרנו שום דבר או ויתרנו על כל מה שאמרת לנו? ראה הכל לפניך. והיו מראין לו כל דבר ודבר, שנאמר: "ויביאו את המשכן אל משה", וכתוב: "וירא משה את כל המלאכה והנה עשו אותה כאשר ציוה ה'". אמרו לו: לא כך וכך אמרת לנו לעשות? אמר להם: הן... אמרו לו: ואם כן, למה אינו עומד? שהרי כבר נצטערו בצלאל ואהליאב וכל חכמי לב להעמידו ולא היו יכולין. והיה משה מיצר על דבר זה עד שאמר לו הקב"ה למשה: לפי שהיית מיצר שלא היה לך עשייה ולא חלק במלאכת המשכן, לפיכך לא יכלו אותן חכמים להעמידו, בשבילך, כדי שידעו כל ישראל שאם על ידך אינו עומד, שוב אינו עומד לעולם. ואיני כותב לו הקמה אלא על ידך שנאמר: "ויקם משה את המשכן", וכן הוא אומר: "וידבר ה' אל משה ביום החדש הראשון באחד לחדש תקים את משכן אהל מועד". אמר משה: רבש"ע, איני יודע להעמידו. אמר ליה: עסוק בידך ואתה מְרַאָה להעמידו והוא עומד מאליו ואני כותב עליך שאתה הקימתו, שנאמר: "ויהי בחדש הראשון בשנה השנית באחד לחדש הוּקַם המשכן". ומי העמידו? משה, שנאמר: "ויקם משה את המשכן"²⁹... כיון שהוקם המשכן מיד ירדה שכינתו לתוכו, שנאמר: "ולא יכול משה לבוא אל אהל מועד כי שכן עליו הענן וכבוד ה' מלא את המשכן"³⁰...

של ששת ימי בראשית. והרי לנו שוב הקשר בין מלאכת המשכן ובריאת העולם. ראו במדרשים שם (סימן יב) שעד שלא נבנה המשכן היה העולם נטוע על שתי רגלים והמשכן הוא הרגל השלישית שבעקבותיה "נתבסס (העולם) ועמד".

²⁶ ראו שם קטע קודם שתפקידו של משה, בדומה לשלמה ולדוד היה בפיקוח על עבודת המשכן / המקדש ובזירוז כל העושים במלאכה: "נוצר תאנה יאכל פריה - אין הקב"ה מקפח שכר בריה. בכל מקום שאדם יגע ונותן נפשו על הדבר אין הקב"ה מקפח שכרו. רצונך לידע, שלמה בנה בית המקדש שנאמר (מלכים א 1) ויבן שלמה את הבית ויכלהו, ובשביל שנתן דוד נפשו על בית המקדש שנבנה... לא קיפח הקב"ה שכרו אלא הכתיבו על שמו: שיר חנכת הבית לדוד... וכן אתה מוצא במשה שנתן נפשו על שלשה דברים נקראו על שמו ואלו הן: דינים, תורה ומשכן... משכן מנין? שכן את מוצא שהיה משה מחזר על האומנין בכל יום ובכל שעה ללמדם כיצד יעשו את המלאכה שלא יטעו בה. לפי שאמר לו הקב"ה: וראה ועשה כתבניתם וגו'. ולכך כתיב על כל דבר ודבר כאשר צוה ה' את משה שלא היה זו מעל גביהם". ובכל זאת, באה הדרשה לעיל ואמרת לעיל ואמרת לכם ועשית יריעות עזים של העושים במלאכה, של בצלאל וחביריו. ומשה זכה "לכלות את המלאכה" ולהביאה לידי גמר. נראה שאפשר ממדרש זה ללמוד לנושא ניהול ועמל גם בימינו. מי באמת עושה את הפרויקט? המנהלים או העובדים? ועכ"פ יש כאן פיצוי למשה שבמצוות אחרות לא זכה להשלים וכאן זכה לגמר המלאכה ושהמשכן ייקרא על שמו. ראו דברינו [המתחיל במצווה הוא גומרה](#) בפרשת מטות, שם ראינו שהביטוי המשלים הוא "אין המצווה נקראית אלא על שם גומרה".

²⁷ נחזור למדרשי תנחומא על פרשתנו.

²⁸ יריעות העיזים שכיסו את המשכן, בין יריעות המשכן העדינות מלמטה שהיו עשויות תכלת וארגמן בדומה לפרוכת ועליהם ציורי כרובים, ובין עורות האילים המאדמים ועורות התחשים מלמעלה, הם סמל לפשטות המשכן. ראו מדרש תנחומא פרשת תרומה סימן ט: "וראו כמה חבתי אתכם שהנחתי את הכל ואמרת לי לכם ועשית יריעות עזים עשו לי יריעות עזים ואבא לשכון אצלכם". ראו שם שיריעות העיזים גם מזכירים את יעקב שהתחפש לעשו ובזכותו זכה לברכה.

²⁹ בקטע זה שקצרנו בו מאריך מדרש תנחומא בליקוטי דרשות על הקמת המשכן, חלקו ראינו לעיל. מומלץ לעיין במקור.

³⁰ ומסיים המדרש, המסכם את פרשת פקודי וספר שמות, במילות נחמה ותקווה: "אמר הקב"ה: בעולם הזה היתה שכינתי ביניכם ולעיניכם... לעתיד לבוא שכינה אינה זהה מכם לעולם, שנאמר (מלכים א 1) ושכנתי בתוך בני ישראל ולא אעזוב את עמי ישראל. ברוך ה' לעולם אמן סלה. סליק ספר שמות". אך מה שמעניין אותנו הוא הקטע שמדגיש שמה שהקים את המשכן ומסר נפשו עליו, לא יכול להיכנס אל המשכן "כי שכן עליו הענן וכבוד ה' מלא את המשכן". וזה התפר היפה שבין סוף ספר שמות ובין תחילת ספר ויקרא: "ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאוהל מועד לאמר". משה אדון הנביאים ואבי החכמה שעלה לקבל תורה ונלחם עם

מדרש תנאים לדברים לד יב – מה עשה משה לעיני כל ישראל

"ולכל היד החזקה" - אלו עשר מכות שהביא המקום על המצרים במצרים ... "ולכל המורא הגדול" - אלו ענני הכבוד שהיו מקיפות את ישראל ואומות העולם רואין אותן והשכינה עליהן. דבר אחר: "ולכל היד החזקה" – "והיה כאשר ירים משה ידו". "וכל המורא הגדול" – "וייראו מגשת אליו". "אשר עשה משה" - זו הקמת המשכן וסידור כליו.³¹

חזק חזק ונתחזק³²

שבת שלום

מחלקי המים

מים אחרונים: נראה שלא פתרנו את השאלות לעיל (הערות 9, 10): מה פשר כל הפירוקים וההרכבות המרובים של המשכן בשבעת ימי המילואים? ובפרט שעשה את כולם משה בעצמו. עפ"י המדרש לעיל שלא משה הוא שלבסוף הקים את המשכן, אלא "מעצמו עמד" ובאורח פלאי, נאמר שכל הפירוקים וההקמות באים לומר כפסוק בתהלים כז א: "אם ה' לא יבנה בית שוֹאֵן עֲמָלוּ בִּוְנוֹי בֹּ". או שפעולות אלה באו להמחיש את זמניות הקדושה בזמן ובמקום. ראו ירושלמי שבת פרק ז הלכה ב שהבנייה של המשכן הייתה "לשעה", הגם שהייתה עפ"י הדיבור (מובא בדברינו [קרשים למשכן](#)). ואולי כל זה רמז לימים בהם לא יהיו משכן ובתי מקדש ועם ישראל ינדוד עם ספרי התורה מארץ לארץ ומבית כנסת אחד לאחר. נשמח לשמוע לקח טוב בעינין זה משואבי המים.

המלאכים ויכל להם, לא נכנס אל המשכן שהוא עצמו הקים, שהוא חנך את הכהנים, עד שקראו לו. וכבר הרחבנו בנושא זה בדברינו [הקריאה למשה](#) וכן בדברינו [דעה קניית מה חסרת – דעה חסרת מה קניית](#) בפרשת ויקרא הבאה עלינו לטובה.

³¹ מדרשים ופרשנים רבים דורשים ומפרשים את הפסוקים החותמים את התורה: "ולא קם נביא עוד בישראל כְּמֹשֶׁה אֲשֶׁר יָדְעוּ ה' פְּנִים אֶל פְּנִים: לְכָל הָאֵתָת וְהַמּוֹפְתִים אֲשֶׁר שְׁלַחוּ ה' לַעֲשׂוֹת בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לְפָרְעָה וּלְכָל עַבְדָּיו וּלְכָל אֶרְצוֹ: וּלְכָל הַיָּד הַחֲזָקָה וְלְכָל הַמּוֹרָא הַגָּדוֹל אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה לְעֵינֵי כָל יִשְׂרָאֵל". ראו דברינו [רש"י האחרון על התורה](#) בפרשת וזאת הברכה, שמדגיש, עפ"י מדרש ספרי דברים את היד החזקה ששברה את הלוחות לעיני כל ישראל: "יישר כוחך ששברת". בא המדרש לעיל ומדגיש תחילה את ריבוי הפנים של משה כלפי בני ישראל, למן התשועה במלחמת עמלק ועד היראה של בני ישראל ממנו כאשר קרן עור פניו. וחותם המדרש: "אשר עשה משה לעיני כל ישראל" – שהקים את המקדש וסידר כל כליו ובהם הארון ובו הלוחות השניים ושברי הלוחות הראשונים. ואין כאן סתירה. שבירה ביד אחת והקמה ביד שנייה. גם זה לעומת זה עשה משה האיש לעיני מי ש'נתבעים לעגל ונותנים ונתבעים למשכן ונותנים" (ירושלמי שקלים א א). וכדרשות בשיר השירים רבה פרשה א על הפסוק: "שחורה אני ונאווה - שחורה אני במדבר, שנאמר (תהלים עח) כמה ימרוהו במדבר, ונאווה אני במדבר בהקמת המשכן, שנאמר (במדבר ט) וביום הקים המשכן".

³² מקור הביטוי במקרא הוא במלחמת יואב ואבישי נגד ארם ובני עמון, שמואל ב פרק י פסוק יב: "חֲזַק וְנִתְחַזַּק בְּעַד עֲמֹנֵי וּבְעַד עָרֵי אֲלֵהֵינוּ וְה' יַעֲשֶׂה הַטּוֹב בְּעֵינֵינוּ". לאימוץ נוסח זה בסיום חומש בתורה, ראו ערוך השולחן אורח חיים קלט טו: " ... ודע דבקרא לא ימוש ספר התורה הזה מפיד כתיב חזק ואמץ, ומזה נהגו לומר למסיים ספר חזק חזק ונתחזק". המקור לנוסח "חזק ואמץ" הוא בגמרא ברכות לב ע"ב: "תנו רבנן, ארבעה צריכין חיזוק ואלו הן: תורה, ומעשים טובים, תפילה ודרך ארץ. תורה ומעשים טובים, מניין? שנאמר: רק חזק ואמץ מאד לשמר ולעשות ככל התורה (יהושע א ז) ... תפילה מניין? – שנאמר: קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה' (תהלים כז יד); דרך ארץ מניין? – שנאמר: חזק ונתחזק בעד עמנו וגו'". ואנו מצאנו סיומת זו בדפוסי המדרשים, שהוא כפי הנראה מעשה ידי המעתיקים והמלבה"דים, כמו בסוף מדרש ספרי דברים: "סליק ספרי חזק ונתחזק" וכן בסיום פסיקתא דרב כהנא: "חסלת פסקתא דרב כהנא ברוך הנותן ליעף כח ולאין אונים עצמה ירבה חזק ונתחזק, אני יהוצדק בר' אלחנן כ' ח' י' שלמתי וסימתי כל הספר מרב כהנא בששי בשבת בתשעה ועשרים יום לירח אדר שנת חמשים ואחת לפרט לאלף ששי". ערב ראש חודש ניסן. כך או כך, נראה שביטוי זה מתאים במיוחד לפרשה המסתיימת בפעולת הקמה וקימום.